

בבא בתרא יג ADDENDUM

משה שווערד

1. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף יג עמוד א

ד] רב יהודה אמר אית דינא דגוד או אגוד - בש"י ר' שמואל [אות רכה] חוקר האם גוד או אגוד הוי חלוקה, דצורת החלוקה בדבר שאין בו שיעור חלוקה הוי ע"י גוד או אגוד, שהאחד מקבל השדה והשני מקבל דמי השדה, או דהוי מכירה ששותף אחד מוכר לשני את חלקו. ואפשר לתלות במחלוקת רש"י והערור, לפי הערוך הוי מכירה ולפי רש"י הוי חלוקה.

וכתב הגר"ש שכל הספק לפי הראשונים שהוי תקנה מדרבנן, איכא ספק האם רבנן תיקנו מכירה או חלוקה, אבל למ"ד שהוי דין דאורייתא צ"ל שהוי חלוקה, ולא מכירה, דאין לשותף זכות מה"ת לתבוע שהשני ימכור לו, ויש לו רק זכות לתבוע חלוקה.

שיטת הר"י מיגש [שהביא הרא"ש בסימן נא] שדוקא דבר שאינו נח להשתמש בשותפות כגון דירה או מרחץ או טלית איכא דינא דגוד או אגוד אבל שדה שדרך לעבדה בשותפות או למסור לאריס, ליכא דינא דגוד או אגוד. הרא"ש חולק על הר"י מיגש. ולכאורה היה אפשר לומר שהר"י מיגש סובר שהוי תקנה מדרבנן, ורבנן תיקנו רק היכא דיש צורך, והרא"ש ס"ל שהוי דין דאורייתא, והוי חלוקה ומש"ה בכל דבר איכא זכות לתבוע חלוקה. אלא דזה סותר מש"כ הרא"ש בתשובה שהוי תקנה מדרבנן, וצ"ל שהרא"ש ס"ל שרבנן תיקנו בכל מקרה...

2. ברכת אברהם

בענין ביטול מצות עשה באונס

א) חקרו האחרונים אם גדר אונס הוא דאינו צלל המצוה, דפטור הוא, או דלעולם גם הוא צלל אלא דפומייהו הוא דכאיז ל"י, דלמעשה אין בידו לקיים החיוב. ונ"מ נראה היכי דרואה חצירו באונס אם מצווה להפרישו דלנד אי אין לו שום מצוה לזכותו במצוות, אבל לנד צ"י חייב להפרישו דרואה חצירו עובר עבירה.

ובפשטות נחלקו בזה ריב"ס ור"י בתוס' (יג. ד"ה שנאמר) שהק' מ"ט לא מייתי קרא דפרו ורצו ותי' ריב"ס משום דשבת שייך גם בחצי עבדות, ור"י תי' דלכך לא נקט קרא דפרו ורצו משום דפטור הוא מאותה מצוה דאנוס הוא וכדי שימחייב זה לא כפינן לרצו לעשותו צ"ח, דא"כ צלל העבדים נכוף רבם לשחררם כדי שימחייבו צלל

המצוות, ולכך נקט קרא דלא תוהו משום שהיא מצוה רבה, ומש"ה כפינן, ע"כ.

(ג) והנה באמון דאורייתא (כלל י"ג) דן בזה, והק' על התוס' בסוגיין מ"ש מצוה רבה, הא הכל תולה בכלל באונס, דאם אינו מצווה כלל, גם ממצוה רבה פטור, ואם מצווה, גם בכל מצוה ראוי לכופו. ומחמת קו' זו חידש

דיש לחלק בין מצוה שבין אדם למקום דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, ופטור לגמרי, ובין מצוה שבין אדם לחבירו כגון מעקה ופריעת בע"ח, דמסתבר דאעפ"י שא"א לקיים, מ"מ הא חסר לחזירו ענין זה, ובכה"ג אינו פטור אלא דא"א לקיים חיובו. וה"ה בשבת דזה תכלית הצריאה, לזה גם באונס ל"ה פטור. ונראה דמוכרח בתוס' דלא ס"ל כן, ע"ש חד"ה לישא שפחה אינו יכול שהק' דגם אם יכול, לא קיים פו"ר ושבת דאין הולד מיוחס אחריו "מ"מ אור"י לא כופין לרבו לעשותו ב"ח משום פו"ר אם הי' יכול לקיים אפי' שבת כל דהו, כיון שהוא אנוס, עכ"ל. ולפי"ד אחרו"ד הא מצות שבת שפיר חלה עליו גם אם אנוס הוא לקיימה ומה מהני דהי' מקיים שבת כל דהו. ועוד נראה בסברה דאין לחלק בין המצוות בזה. דהא כל הפטור הוא מהא דולגנערה ל"ח דבר, ואם זה פטור מהמצוה ז"ל כן בכל מצות, ואם רק פטור מעונש וכפרה, ה"ה י"ל כן במצוה שבין אדם למקום.

(ד) והנראה בצירור הענין בעה"מ דחילוק גדול יש בין אונס ובין מי שנפטר מעצם המצוה, דמי שנפטר מהמצוה לא מצינו שום חיוב עליו לבטל הסיבה שמחמתה נפטר, וכגון חיגר שיכול להתפשט וסומא שיכול להתרפאות, ע' בחגיגה (ט.), כ"ז שהוא חיגר או סומא מיהו אין כל הפרשה של ראיי' שייכת עליו כלל, וא"כ אין עליו שום דין להביא עצמו לידי חיוב, וכמו דקי"ל (פסחים ט.) דמכניסין תבואה במוץ כדי להפטר מן המעשרות וכן אין חיוב ללבוש בגד עם ד' כנפות, ואע"פ שצעדינא דריתחא נענשים ע"ז, כמבואר במנחות (מא.), ולשון הרמב"ם בזה (סוף הל' ציטית) שאין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, הרי דמדינא אין עליו שום חיוב להכניס עצמו לחיוב, משא"כ באונס דנראה פשוט דכל מי שבידו לסלק האונס שפיר יש עליו חיוב גמור לעשות כן.

בענין שונא מתנות

א) טול אתה שיעור ואני פחות שומעין לו רשכ"ג אומר אין שומעין לו וכו' מ"ט דרשכ"ג משום דא"ל אי בדמי לית לי דמי ליתן לך ואי במתנה שונא מתנות יחיה. ובטעם דרבנן כ' הריטב"א דס"ל דכזה"ג ל"ה מתנה לנהנת עלמו מחכין שרצה בפחות ולא יהיה עם אחרים בשיטוף, וכ"כ בשמ"ק. והוסיף הריטב"א דכיון דכן הלכה כרבנן דרבים ניגהו וכן עיקר, אבל מקלת הגאונים פסקו כרשכ"ג דמסתבר טעמיה, ע"כ. וכ"כ הרי"ף והרמב"ם (פ"ב ה"ה). ור"ח ורבינו יונה ורשכ"א ורא"ש פסקו כחכמים.

המתבאר מדברי הראשונים דנחלקו התנאים במתנה שניתנה בכוונה להנחת עלמו אם ג"ז בכלל שונא מתנות יחיה או דכה"ג ל"ה בגדר מתנה, ובה נחלקו הראשונים להלכה.

ב) והנה בחולין (מ"ד ע"ב) ר"א כי הוּו משדרי ליה מבי נשיאה מידי לא שקיל וכי הוּו מזמני ליה לא אזיל אמר לא קא בעי מר דאיחי דכתיב ושונא מתנות יחיה, ר' זירא כי משדרי ליה לא שקיל כי הוּו מזמני ליה אזיל, אמר אתייקורי הוא דמתייקרו בי, ופרש"י נכבדים הם כמה שאני סועד אללם והנחתם היא ואין זו מתנה. ולכאן דבר זה חולה במחלוקת הג"ל. וי"ב.

ונראה דהתם אין עיקר היסוד מלד כונת הנותן אלא מלד גוף המעשה וכונת המקבל, דנהי דס"ל לרשכ"ג דאין ראוי לקבל מתנה גם באופן שכונת הנותן לטובת עלמו, אבל המקבל מיהו קיבל דבר שאינו שלו ויש כאן קבלת מתנה, אבל באופן שהקבלה היא מעשה המכבד, א"כ אינו בגדר מתנה אלא אדרבה הוא הנותן וכמו שאדם חשוב יכול לקדש אשה ע"י שמקבל מתנה ממנה, דזה עלמו נתינה (קידושין ז' ע"א), ואין זה כונה גרידא, אלא דיותר הוה נתינה מקבלה.

4. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

בגמ': גידל לא נחית לה דכתיב ושונא מתנות יחיה. במגן אבות (פירוש על פרקי אבות) מפרש, דלפיכך נאמר 'שונא מתנות' ולא 'מי שאינו מקבל מתנות', כי יתכן שגם מקבל מתנות יחיה, באם נוטל את המתנות למרות ששונאם, בשביל האהבה שאוהב את התורה, ומחמת חוסר ברירה נוטל את המתנות.

5. ספר שפתי חכמים- מגילה כג

דכתיב (משלי ט"ו כ"ז) ושונא מתנות יחיה. י"ל לפי שהוא 'שונא' מתנות, ונשאר צעניוחו, ועני חסוד כמת (רש"י צראשית כ"ט י"א), לכן צטכר מדה כ"מ 'יחיה. ובעין זה פי' ולדקה תליל ממות' (משלי י"ז י"א ד') מאחר שנותן לדקה והליל ממות לעני שהיה חסוד מת, לכן צמכ"מ תליל לנותן ממות. א"נ י"ל ושונא מתנות יחיי, שהרי כתבו הספרים טעם לילירת האדם צזה העולם שלא יהי' 'נהנה' מנהמא דכיסופא צמקום אולר הנשמות, אלא טיהני מיגיעו כפו תורה ומלות ומע"ט סצעוה"ז (מפרשים), נמלא שחיי אדם צעוה"ז מלמד להיות שונא מתנות, דמי שאינו שונא מתנות, הרי נשמחו יכול להיות נשאר שס צאולר הנשמות, וזה הכוני 'שונא' מתנות ר"ל מי ששונא מתנות, מלך הדין 'יחיה כמון: כל המעזיר על מדותיו מעזירין ממנו כל פשעיו.

6. שערים מצויינים בהלכה- מגילה כג

כי הוו משדרי ליה מתנות לא שקיל כו' שונא מתנות יחיה. קשה א"כ היאך חייבה התורה ליתן צדקה לעני הרי מקצרים בזה ימי חייו. וכתב בשו"ת חיים שאל (סי' עד-מב) דבעני אדרבה הוא עושה טובה יותר עם הבעה"ב הנותן, דמצינו דרשת חז"ל במ"ד (רות ב-ט) עה"כ 'ושם האיש אשר עשיתי עמו', יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני, עושה העני עם הבעה"ב. [וגם כתיב (ראה טו-י) 'נתון תתן לו... כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'א בכל מעשך וגו'']. ובעיקר הענין דשונא מתנות יחיה הארכנו הרבה במס' קידושין (נט. ד"ה רב גידל) ובמס' חולין (מד: ד"ה אמר).

7. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

במועדים וזמנים (ח"ב סי' קפ"ו בהג"ה) מסופק במקבל משלוח מנות בפורים ואינו מחזיר להשולח משלוח מנות, אם הוא עדיין בכלל 'שונא מתנות יחיה', וכתב שם דנראה דשונא מתנות יחיה הוא משום שע"י המתנות מנכין לאדם מזכויותיו יותר ממה שמנכין למרויח במעשי ידיו, ולכן במקום שמזכה חבירו במצוה ע"י קבלתו, דכל המרבה במשלוח מנות משובח דמקיים מצוה טפי, אין מנכין מזכויותיו רק אדרבא נוסף לו זכות, ועע"ש.